

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเพณีอันเกิดจากความเชื่อภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นสิ่งสวยงามแห่งธรรมเนียมวิถีชีวิตและจิตวิญญาณที่อยู่คู่การดำรงชีวิตของมนุษยชาติไม่ว่าจะเป็นชาติใด ๆ ประเพณีต่างๆ เป็นสิ่งสวยงามของบรรพบุรุษ ที่ประเพณีสืบทอดกันมา ในแต่ละชุมชนท้องถิ่นของไทย มีความแตกต่างกันไป (Suandong, Athicitto, & Laphontan, 2020) ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ซึ่งวิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลทางพระพุทธศาสนา ให้ชีวิตวัฒนธรรมประเพณีจึงเป็นแบบชาวพุทธ มีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน มีงานบุญประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่ในอดีต (วรรณพร อนันตวงศ์ และคณะ, 2551) จะเห็นได้ว่าประเพณีต่างๆ ที่ประเพณีปฏิบัติกันมาจะเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนาและเป็นกุศโลบายให้คนเข้าวัดปฏิบัติธรรมตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งประเพณีต่างๆ จึงเป็นของที่อยู่คู่กับสังคมชุมชนท้องถิ่น เป็นความสวยงามทางด้านจิตใจเป็นศูนย์รวมจิตใจของความเป็นไทย (Dhammapalo, et al., 2020) ประเพณีที่เชื่อมสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตชุมชนกับพระพุทธศาสนาและสายน้ำ มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับสายน้ำจึงมีการรักษาแหล่งน้ำ มีความรักและหวงแหนภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ความสำคัญต่อทรัพยากรทางธรรมชาติ ให้ความสำคัญกับความสามัคคีกันและทำประโยชน์ส่วนรวมร่วมกันภายในชุมชน ภูมิปัญญาที่เกิดจากความคิดของบรรพบุรุษ ได้ก่อกำเนิดภูมิปัญญาด้านประเพณีวัฒนธรรมตามชุมชนท้องถิ่น ซึ่งบรรพบุรุษได้ประเพณีปฏิบัติเป็นทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ถือว่าเป็นมรดกอันทรงคุณค่าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นได้สืบทอดมาสู่ลูกหลาน จนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งประเพณีต่างๆ เหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับสังคม ศาสนาและวัฒนธรรมของมนุษยชาติและสายน้ำที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กับชีวิตของมนุษย์ ไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันได้ดังนั้นประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น จะมีความเชื่อมโยงไปถึงการดำรงชีวิตชุมชนที่อยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ ประเพณีอันดีงามทางพระพุทธศาสนาต่างๆ ที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ได้คิดค้นและประเพณีสืบทอดมาอย่างช้านาน เป็นสิ่งที่ทรงคุณค่า (ยุภาพร เจริญวัฒนมนชัย, 2560) ในปัจจุบันบางอย่างสูญหายไป บางอย่างใกล้จะสูญหายไปจากวิถีชีวิตชุมชน เพราะความเจริญก้าวหน้าด้านต่างๆ เข้ามามีบทบาทต่อสังคม ศาสนา และประเพณีวัฒนธรรม ซึ่งประเพณีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ถือว่ามีความผูกพันกับวิถีชีวิตชุมชนมาอย่างช้านาน เด็กเยาวชนคนรุ่นใหม่อาจจะเห็นความสำคัญของประเพณีที่บรรพบุรุษได้สืบทอดกันมาน้อยลง (ธนพล ยาสิงห์, 2563) ถ้าหากไม่มี

การส่งเสริมสนับสนุนในการอนุรักษ์ไว้ ประเพณี วัฒนธรรม อันเป็นภูมิปัญญาบรรพบุรุษของเราก็จะเสื่อมและสูญหายไปจากวิถีชีวิตในอนาคต อีกอย่างหนึ่งประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาต่างๆ ที่สืบทอดกันมาส่วนหนึ่งและเป็นกุศโลบายให้วิถีชีวิตของคนในสังคม ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีต่างๆ ของชุมชนนั้นๆ (สมบัติ นามบุรี และ ธิติวดี หมั่นมี, 2564) ทำให้เกิดความรักความสามัคคีกันของชุมชน ได้พบปะระหว่างญาติพี่น้องกัลยาณมิตร เป็นการหล่อหลอมรวมเป็นสายสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ชุมชน วัด สายน้ำ ทำให้เกิดประเพณีวัฒนธรรม รวมทั้งด้านเศรษฐกิจชุมชนด้วย เช่น ได้ข้าว ปลา อาหาร ผัก ผลไม้ ขนม ที่เป็นผลจากทางการเกษตร เป็นต้น มาแลกเปลี่ยนซื้อขายกัน และได้ร่วมกันทำบุญสร้างกุศลตามหลักทางพระพุทธศาสนา เช่น การนำอาหารหวานคาว ข้าวสารอาหารแห้ง ตามศรัทธาเพื่อใส่บาตร ได้มีโอกาสทำบุญเข้าวัดปฏิบัติประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ที่ประเพณีปฏิบัติกันมา ถ้าไม่ได้รับการส่งเสริมให้คนในชุมชนและเยาวชนคนรุ่นหลังได้เห็นประโยชน์และความสำคัญของประเพณีต่างๆ เหล่านั้น ก็จะทำให้เสื่อมและสูญหายไปในที่สุด

ประเพณีบิณฑบาตท้องน้ำวัดสุวรรณารามก็เช่นเดียวกันเป็นอีกประเพณีหนึ่งที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะด้านสังคม ศาสนาและวัฒนธรรม ที่บรรพบุรุษได้ประพฤติปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างยาวนานคู่กับชุมชนชาวไทยพุทธ การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษ ได้สร้างขึ้นด้วยความรู้ ด้วยภูมิปัญญาอันสวยงาม จะให้คงอยู่คู่กับชุมชน นับว่าเป็นการยาก ถ้าขาดการส่งเสริมสนับสนุน ปลูกฝัง อนุรักษ์ให้อยู่คู่ชุมชนแล้วประเพณีนั้นก็ค่อยๆ เสื่อมหายไป เช่นเดียวกับประเพณีบิณฑบาตท้องน้ำหรือการบิณฑบาตทางเรือของชุมชนวัดสุวรรณารามและชุมชนที่อาศัยอยู่ริมคลองมหาสวัสดิ์ได้สืบทอดประเพณีดังกล่าวมาตั้งแต่ครั้งศตวรรษ เป็นการสืบสานประเพณี วัฒนธรรมอันเก่าแก่ของไทยและคนในท้องถิ่นวิถีชีวิตริมคลองมหาสวัสดิ์แต่ดั้งเดิม อีกทั้งยังมีความเชื่อในอดีตว่าเป็นการทำบุญขอมาพระแม่คงคาและอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่จมน้ำเสียชีวิตในคลองมหาสวัสดิ์และมีการจัดพิธีตักบาตรท้องน้ำ จึงเป็นกุศโลบายภูมิปัญญาพื้นบ้านในการทำให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมคลองช่วยกันดูแลคลองน้ำอีกด้วยโดยพิธีตักบาตรท้องน้ำ พระสงฆ์จะบิณฑบาตทางเรือ โดยมีพุทธศาสนิกชนจะนำเรือที่ใช้ชีวิตประจำวันมาจอดเรียงรายอยู่ริมฝั่งหรือบนเรือเพื่อร่วมทำบุญตักบาตรข้าวสารอาหารแห้งและยังมีกิจกรรมอื่นๆ อีกที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจะจัดขึ้นในวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ตรงกับวันลอยกระทงของทุกปี (นายแพทย์วัฒนา เทียมปฐม, 2563)

ดังนั้น คณะผู้วิจัยเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์ประเพณีการบิณฑบาตท้องน้ำวัดสุวรรณาราม ต้องการให้เป็นประเพณีที่สำคัญทรงคุณค่าแห่งภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ โดยการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นให้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชุมชนไทยพุทธที่อาศัยอยู่

กับสายน้ำและมีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา อันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่บรรพบุรุษประเพณีสืบทอดกันมาอย่างช้านาน เพื่อเป็นการอนุรักษ์วิถีชุมชนตามพุทธวิถีไทยกรณีประเพณีการบิณฑบาตท่องน้ำวัดสุวรรณาราม อันเป็นเอกลักษณ์และความภาคภูมิใจของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเอกลักษณ์และความภาคภูมิใจของชุมชนท้องถิ่นเหล่านี้ได้เผชิญกับความท้าทายของวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นที่เสื่อมโทรม ดังที่พบในการศึกษาในพื้นที่ก่อนหน้านี้ ของ (เพ็ญศรี ฉรินัง, อรุณ รักธรรม และ สมพร เฟื่องจันทร์, 2563; เพ็ญศรี ฉรินัง, 2563; เพ็ญศรี ฉรินัง และ ศิริวัฒน์ เปลี่ยนบางยาง, 2561) จึงได้ทำวิจัยเรื่องนี้

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ตามพุทธวิถีไทยและประเพณีการบิณฑบาตท่องน้ำวัดสุวรรณาราม

1.2.2 เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยการดำเนินชีวิตตามพุทธวิถีไทยเพื่ออนุรักษ์ประเพณีการบิณฑบาตท่องน้ำวัดสุวรรณาราม

1.3 สมมติฐานการวิจัย

1.3.1 วิถีชีวิตของชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ตามพุทธวิถีไทยและประเพณีการบิณฑบาตท่องน้ำวัดสุวรรณารามมีความสำคัญ (A1)

1.3.2 วิถีชีวิตชาวไทยพุทธมีปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์ประเพณีบิณฑบาตท่องน้ำวัดสุวรรณาราม (A2)

1.4 นิยามศัพท์

1.4.1 การอนุรักษ์ หมายถึง การรักษาให้คงเดิม การสงวน, การเก็บรักษาไว้ของประเพณีการบิณฑบาตท่องน้ำ วัดสุวรรณาราม

1.4.2 วิถีชุมชน หมายถึง การดำเนินชีวิตของชุมชนที่มีประเพณีวัฒนธรรมอันดีงานสืบทอดกันมาในทันที หมายถึงการดำเนินชีวิตของชุมชนริมคลองมหาสวัสดิ์และชุมชนวัดสุวรรณาราม

1.4.3 พุทธวิถีไทย หมายถึง การดำเนินชีวิตของชาวไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา ที่มีการสืบทอด สืบสาน วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาของวัดสุวรรณาราม

1.4.4 ประเพณีการบิณฑบาตท่องน้ำ หมายถึง การบิณฑบาตของพระสงฆ์โดยใช้เรือเป็นพาหนะไปตามชุมชนคลองมหาสวัสดิ์วัดสุวรรณาราม

1.4.5 แนวทางการอนุรักษ์ ทางปฏิบัติที่วางไว้เป็นแนวในการรักษาตามรักษา ระวังป้องกันรักษา สิ่งหนึ่งสิ่งใดให้คงอยู่

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

1.5.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ประกอบไปด้วย 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านคลองมหาสวัสดิ์ หมู่บ้านศาลาดิน และหมู่บ้าน คลองโยงมีเนื้อที่ประมาณ 12.97 ตารางกิโลเมตร มีประชากร 8,884 คน (องค์การบริหารส่วนตำบล มหาสวัสดิ์, 2564)

1.5.2 ขอบเขตในด้านเนื้อหา ได้แก่ การอนุรักษ์วิถีชุมชนตามพุทธวิถีไทย ประเพณี การบิณฑบาตท้องน้ำวัดสุวรรณาราม ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ซึ่งมีเนื้อหาสาระ ครอบคลุม 1) ศึกษาวิถีชีวิตชุมชนริมคลองมหาสวัสดิ์ ประเพณีทางน้ำของชาวไทยพุทธ และการอนุรักษ์ ประเพณีการบิณฑบาตท้องน้ำวัดสุวรรณาราม ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 2) ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ประเพณีการบิณฑบาตท้องน้ำวัดสุวรรณาราม ตำบลศาลายา อำเภอพุทธ มณฑล จังหวัดนครปฐม

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.6.1 ได้ทราบสภาพทั่วไปของวิถีชีวิตชุมชนชาวไทยพุทธริมคลองมหาสวัสดิ์และประเพณี บิณฑบาตท้องน้ำ วัดสุวรรณาราม

1.6.2 ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ประเพณีบิณฑบาตท้องน้ำวัดสุวรรณาราม ตำบล ศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

1.6.3 ผลของการวิจัยจะเป็นแนวทางการอนุรักษ์เกี่ยวกับการจัดการ และการอนุรักษ์ประเพณี การบิณฑบาตท้องน้ำวัดสุวรรณาราม ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม และเป็นข้อมูล ด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการวางแผนยุทธศาสตร์และจัดการท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์

1.7 หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้

องค์การบริหารส่วนตำบลและจังหวัดนครปฐม สมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย ชุมชนวัดสุวรรณารามและริมคลองมหาสวัสดิ์ และ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย